

satisfactòria— a l'entorn de la consideració que mereixen els escriptors catalans en castellà. L'apartat V reuneix quatre textos laudatoris de Francesc de Borja Moll, Manuel Sanchis Guarner, Ramon Aramon i Max Cahner, escrits en ocasió d'homenatge —el Premi d'Honor per a Sanchis (1974), la jubilació de Cahner (2007)— o de necrologia —els altres dos. L'editor ens diu que els ha escollit perquè tots quatre personatges «van treballar força en la història de la llengua catalana i tots quatre es van distingir pel seu fort compromís en la defensa d'una visió global de la comunitat lingüística catalana» (p. 11); certament, la connexió, ni que fos estrictament cultural, de tots els territoris de la llengua va ser una de les obsessions de Jordi Carbonell, i aquesta visió la compartiren, cadascú a la seva manera, les quatre personalitats glosades.

La irreductible voluntat de vertebració dels Països Catalans, en la línia d'un altre intel·lectual contemporani seu com Joan Fuster, de qui malauradament Carbonell no va deixar res escrit, explica també el capteniment lloable que demostra l'editor d'aquest llibre en fer-lo possible, i atorga naturalitat al fet que un llibre com aquest hagi anat a càrrec del Servei de Publicacions de la Universitat de València, que hi ha tingut una participació que va força més enllà de l'estricta maquetació i impressió. Malgrat que el volum no recull cap aportació estrictament referida a la cultura valenciana, Antoni Ferrando destaca en el seu pròleg «el paper que el nostre autor atorgava al País Valencià en el procés de reconstrucció nacional», i explicita la voluntat de Carbonell —«una opció decididament ideològica i afectiva»— de publicar-lo a la capital del Túria, ja que l'autor «era ben conscient que València era el territori històricament més afectat per les estratègies assimilistes de l'estat espanyol, i el que més necessitat estava de la solidaritat dels catalans» (p.10-11). Tant de bo que serveixi aquest llibre per augmentar la cohesió cultural de la comunitat catalanòfona, tant com permet fer evident la gran rellevància actual de l'*escola valenciana* d'història de la llengua.

Francesc FELIU TORRENT
Universitat de Girona

CARRERA, Aitor / GRIFOLL, Isabel (ed.) (2017): *Occitània en Catalonha: de tempes novèls, de novèlles perspectives. Actes de l'XI^{en} Congrès de l'Associacion Internacional d'Estudis Occitans*. Lleida: Generalitat de Catalunya / Institut d'Estudis Ilerdencs / Diputació de Lleida, 964 p.

El volum recull la conferència inaugural, les dos conferències plenàries i 75 de les comunicacions presentades a l'onzé Congrès de l'AIEO celebrat en Lleida del 16 al 21 de juny del 2014. Les comunicacions s'agrupen en huit blocs, que contenen: *a)* dhuit treballs de lingüística, *b)* sis de sociolingüística i d'història social de la llengua, *c)* sis sobre ensenyament i promoció de l'occità, *d)* dèneu de literatura medieval, *e)* tretze de literatura moderna i contemporània, *f)* huit sobre història, cultura, musicologia i civilització, *g)* tres projectes, i *h)* dos texts d'homenatge.

Dhuit dels treballs publicats versen sobre el tema proposat per al congrés: «Occitània en Catalunya: nous temps, noves perspectives».

Dos comunicacions s'ocupen de les relacions occitanocatalanes en l'antiguitat i en l'Edat mitjana. L. Alibert presenta un estudi sobre les «Traças dels Alans en Occitània e Catalonha» (p. 827-838), no gaire rellevant per al tema proposat. Molt més interessant és la contribució d'A. Virgili i N. Pacheco («Occitans a les terres de l'Ebre (segle XII)», p. 885-895), on, a partir de l'estudi dels llinatges toponímics que apareixen en més d'un miler d'escriptures dels anys 1148-1212 conservades en la seu i en la comanda del temple de Tortosa i en els monestirs de Santes Creus i de Poblet, identifiquen un centenar i mig de colons occitans establits amb les seues famílies en les terres ebrenques; treball rigorós que s'afegia als que en els darrers temps s'han fet sobre la procedència dels repobladors cristians medievals, com ara l'estudi d'E. Guinot sobre els fundadors del Regne de València.

Quatre treballs estan dedicats a la literatura medieval. I. Grifoll («Guillem de Berguedà: de la cançó satírica al sirventés», p. 529-542) estudia com el trobador català «a través de Bertran de Born, mostra el

curtcircuit a un sistema polític i cultural que els comtes de Barcelona i reis d'Aragó monumentalitzaven contemporàniament en l'espai de la cancelleria». R. Manetti, («Jacques 1er d'Aragon et les deux grands romans occitans du XIIe siècle (*Jaufre et Flamenca*): une métamorphose?», p. 575-581), defensa la presència del rei conqueridor en les dos novel·les, en el *Jaufre* com a “messie-libérateur du Pays d'Occ” i en la *Flamenca* com a “clerc e cavalier”. M. Viñolas («Els trobadors de Pere el Gran», p. 661-673) estudia la seua activitat com a mecenes trobadoresc i identifica una dotzena de trobadors occitans relacionats amb l'entorn del rei. I, finalment, A. Collura («La letteratura didattico-religiosa tra Occitania e Catalogna: nuove prospettive sui contesti traduttivi dell'*Evangelium Nicodemi*», p. 505-513), mostra l'evolució «dei rapporti tra letteratura occitana e catalana sullo sfondo dei testi di natura religiosa», així com «la centralità del tema escatologico tra Occitania e Catalogna nel passaggio dal XIII al XIV secolo».

Quatre comunicacions tracten la literatura renaixentista. F. Bernat («La crisi del llemosinisme a la Catalunya del vuit-cents», p. 315-325) defensa la hipotètica influència de l'obra de F. Camboliu en la superació del “llemosinisme ideològic” per part de Milà i Fontanals. J. M. Domingo («De Mistral, *Mirèio*, II, a Verdagner, *La Pomerola*, III, etc.», p. 691-699) mostra «el valor seminal de Mistral en la literatura del vuit-cents català» i «la llarga durada de la seva irradiació», mitjançant el paral·lelisme en el tractament dels records d'infantesa en les obres d'estil tardà dels dos mestres renaixentistes. A. Llovera, («De *Mirèio* a *La masia dels amors* de Francesc P. Briz», p. 761-768), destaca la influència de l'obra mistraliana en la creació, per part de la literatura costumista rural catalana, i en concret en l'obra de Briz, d'un imaginari literari basat en la sublimació de l'ànima catalana en el model de la rusticitat harmoniosa. I, finalment, J. Vellvehí («El nucli de Mataró: els orígens de la recepció de *Mirèio* i del Felibritge», p. 801-810) dona notícia de la traducció inacabada que del poema mistralià realitzaren els germans Thos i Codina, com a una activitat més de la seua “campanya catalanesca” per difondre l'obra de Mistral i el moviment felibre en Catalunya.

El mecenatge català del moviment occitanista per part de l'Oficina de Relacions Meridionals (1928-1936), dirigida per Josep Carbonell, és tractat per J. Figueras i J. Thomàs («Una princesa occitana en Catalonha», p. 701-710); amb el suport de la Generalitat de Catalunya i de dos mecenes (Patxot «e segurament Cambó») es concediren premis («cada premiat recep 2000 francs e un viatge pels Païses Catalans») i es publicaren obres tan importants com la gramàtica occitana d'Alibert i els evangelis en versió de J. Cubaines; la troballa, en els arxius de Sitges, dels documents perduts de Carbonell permet als autors donar notícia d'una novel·la, prou interessant, que va restar finalista i inèdita, *Li Revòus*; l'autor, encara desconegut, però que per la llengua sembla natiu de les terres provençals marítimes, l'escrigué originalment en grafia mistralenca i «l'a copiada tota e mesa en grafia classica»; de temàtica social, al voltant de les vagues que es produïren en el port de Marsella, i escrita en «una lenga druda e granada, chucosa, d'una granda riquesa», fora desitjable una edició d'esta sorprenent “princesa occitana” trobada en Catalunya.

Quatre treballs s'ocupen de les relacions lingüístiques occitanocatalanes. En primer lloc, cal destacar la conferència plenària, llegida pel mestre J. Veny («L'empremta occitana en català», p. 49-62) on partix de «la individualitat de la llengua catalana amb una pertinença inicial a un diasistema comú català-occità, amb influències iberoromàniques posteriors»; després de polemitzar amb H.-I. Radaz, encara, a propòsit de la subagrupació romànica del català, fa una interessant distinció entre un *gal-loromanisme-1* del català, corresponent a aquell diasistema originari compartit, que partint d'una proposta lèxica de Milà i Fontanals (*prim, esquerre i artiga*) amplia amb abundosos exemples lèxics i fraseològics (com ara *figues d'un altre paner/figas d'un autre panièr, tenir les mans foradades/aver las mans traucadas*), i un *gal-loromanisme-2*, on hi hauria els occitanismes introduïts modernament en català; fa diverses propostes de nous occitanismes del català i conclou que, mentre que «l'afinitat lèxica i fraseològica del català amb l'occità (*gal-loromànic-1*) és palmària», els occitanismes moderns (*gal-loromànic-2*), deguts a la «intensa immigració occitana» dels segles XIV-XVII, per bé que «significatius», sembla que no representen «traces lèxiques importants». M. W. Wheeler («Testimonis primitius i evolució gramatical del pretèrit perifràstic *va- + infinitiu* en occità i en català», p. 279-295) presenta una excel·lent panoràmica,

molt ben documentada, de la gènesi, l'evolució i la gramaticalització del perfet perifràstic en «les dues varietats [que] pertanyien a la mateixa comunitat lingüística i discursiva». E. Grínina («Alguns fets gramaticals de l'occità antic: interpretació dels autors catalans medievals», p. 189-193) estudia la classificació de les parts de l'oració en Raimon Vidal de Besalú i en Jofre de Foixà. I, finalment, C. Biosca i C. Castellanos, («Influència lingüística occitanocatalana a la Mediterrània occidental», p. 77-92), estudien les petges dels parlars occitans i catalans, «que constitueixen, com és sabut, un contínuum romànic amb un grau elevat d'homogeneïtat i d'interconnexió», en les llengües parlades en Sardenya, Sicília, la Itàlia meridional, el nord d'Àfrica, i en Malta, així com en la lingua franca mediterrània.

Cal destacar la conferència inaugural, pronunciada per G. Kremnitz («Problemas particulars de las normativizaciones de lenguas sans estat: paralelismos e diferencias entre l'occitan e lo catalan», p. 21-36) on defineix el concepte de llengua de referència i compara l'evolució dels processos de normativització en les terres occitanes i en les catalanes. Finalment, dos treballs aborden el tema de les fecundes relacions entre escolars occitans i catalans: P. Baccou («Viatges e correspondències, palancas entre occitan e catalan», p. 379-390) i P. Cofin («L'occitan dins lo plurilingüisme romanico: 15 ans d'escambis escolars catalan-occitan (Trempt-Sant Africa)», p. 399-409).

Els seixanta treballs restants s'ocupen, com és habitual en els congressos de l'AIEO, de la llengua i la literatura occitana. Dos treballs estudien la documentació medieval montpellerenca: A. Lieutard («Emergència e elaboracion d'un occitan oficial escrit dins lo *Pichòt Talamus* de Montpelhièr», p. 203-214) i B. Sobeiran («L'escrit occitan dins los *Inventaires et documents* dels Archius de la vila de Montpelhièr: cronica d'una descasença anonciada», p. 357-364). En el camp lexicogràfic és interessant l'aportació de M. S. Corradini i G. Mensching («Le DiTMAO (*Dictionnaire des Termes Médico-botaniques de l'Ancien Occitan*): caractéristiques et organisation des données lexicales», p. 125-138), així com el treball de traducció automatizada de O. Scrivner, E. D. Blodgett i M. McGuire («*A mas novas vos turn / I take you back to my tale*. Parallel corpus of Old Occitan: Romance of *Flamenca*», p. 239-252). Dos treballs s'ocupen de l'occità huit-centista i contemporani: R. Ginolhac («Enric Pascal de Ròcaguda, primièr romanista?», p. 869-874) i J. Siville («Tempses subre compausats e votz passiva en occitan», p. 253-264) on presenta un valuós estudi del tractament d'estos temps en les gramàtiques occitanes actuals.

Sens dubte és la gascona la varietat occitana més estudiada en el congrés: fins a un desena de treballs se n'ocupen. Sobre el gascó medieval versa l'aportació de Th. Field («Écrire en Gascogne agenaïse au Moyen Âge: pratiques en conflit», p. 153-162). I sis comunicacions tracten del gascó contemporani. Tres comunicacions aborden aspectes lingüístics: el de J. C. Bueno i X. Tomás («Eth gascon parlat ena Vath d'Aura en permèr tèrç deth sègle xx selonc eths obratges de Saroihandy (1910, 1912) e Cremona (1948-1954)», p. 93-101), el de J.-L. Fossat («Au fil de la période: prosodie de l'occitan <gascon> parlé», p. 163-174) i el de M. Padilla, «Más sobre la influencia gascona en el dialecto vasco de Zuberoa» (p. 215-226). Una comunicació s'ocupa de l'etnolingüística: M.-R. Bastardas («Els *Proverbes de la vallée d'Aure* de François Vidailhet (1910): originalitat i interès dels proverbis recollits en aquesta font», p. 67-75). F. Bernissan («Sociolingüística gascona uei: un punt parciau sus la question», p. 327-341) presenta els resultats d'un conjunt de 80 enquestes sobre actituds i ús lingüístic. I, finalment, M.-A. Châteaureynaud fa propostes per a millorar l'aprenentatge: «Ensenhament de l'occitan <gascon> e navèras tecnologies» (p. 391-398). I dins del gascó, és l'aranés el millor estudiat. A. Carrera («De cap a un nau atlàs lingüístic dera Val d'Aran», p. 103-124) presenta els primers resultats de la seua excel·lent contribució a la geolingüística aranesa. C. Aventin («Apologia der aranés: istoriografia d'un dialècte occitan», p. 839-847) aporta interessant testimonis de la consideració de la varietat aranesa entre 1584 i 1932. Finalment, M. Giovannini («La web habla aranés: términos informáticos en lengua minoritaria», p. 175-188) fa propostes per a usar-la en les xàrcies informàtiques.

A la varietat vivaroalpina estan dedicades tres comunicacions: H. P. Kunert («La Gàrdia e los atlas-les lingüistics», p. 195-202), L. Schröder («Les petjades occitanes dels valdesos a Alemanya», p. 227-237) i G. Agresti i Silvia Pallani («L'occitan de Guardia Piemontese: entre representacions lingüistics et développement local», p. 299-313). I, finalment, un treball s'ocupa d'una varietat extrema llemosina:

J.-C. Bourdet («Entre òc e oïl: per una tipologia daus parlars dau Creissent en Charanta occitana», p. 139-152).

Esmentarem, també, una desena de treballs relacionats amb la llengua occitana. K. Klingebiel («Les raisons d'une bibliographie», p. 875-878) advoca per la necessitat de bones bibliografies lingüístiques. J. E. Gargallo i A. Carrera («La presència occitana dins la basa de donadas *ParemioRom*: un novèl esplech paremiologic per la lenga d'òc», p. 911-924) ens mostren la riquesa i les possibilitats de recerca que oferix el seu projecte per a l'estudi geoparemiològic: la seua base de dades permet consultar milers de parèmies referents al calendari i a la metereologia en més d'una quarantena de varietats romàniques, un miler dels quals procedix dels països d'oc. J. Taupiac («Los critères a seguir per publicar en grafia occitana los autors qu'escribían abans 1935: l'exemple de Paul Sabatèr», p. 265-278) critica les modernitzacions gràfiques habituals entre els editors de militancia occitanista, que ocasionen sovint nombrosos problemes, i defensa els criteris de la seua edició de *L'òme sol*, de P. Sabatèr, que combinen el respecte de la unitat i el respecte de la diversitat. D. Sumien («La recèrca fàcia a un novèl frenès occitan de planificacion lingüística (2004-2014)», p. 365-376) defensa la tasca duta a terme pel Conselh de la Lenga Occitana i critica l'explosió de les acadèmies i dels diccionaris, entre els quals oblidia inexplicablement el magnífic *Diccionari general occitan* de Cantalauca. P. Cofin («Una politica linguistica? L'ensenhament public de l'occitan en Miègjorn-Pirenèus, 1946-2013», p. 343-356) ens mostra els avanços en l'ensenyança de l'occità. Centrats en els problemes interns d'eixe ensenyament podem llegir quatre comunicacions: X. Ferré («Elements d'analisi dels ligams entre la lenga e la cultura dins una classa cooperativa Calandreta», p. 411-417); F. Joulié («Las condicions d'una immersion dins la cultura occitana a l'escola», p. 419-429); C. Lhéritier («Parlar l'invisible. Immersion dins una classa cooperat institucionala bilingua: elements d'apropriacion d'una lenga e d'una cultura minorizadas», p. 431-440) i G. Romanova («El occitano como visión del mundo», p. 879-883).

Entre els treballs de literatura medieval el grup més nombrós és el dels dedicats a la poesia trobadoresca, com són les nou comunicacions següents: G. Larghi («Ancora sul *Mon Esteve* di *BdT* 183, 11», p. 561-474); P. T. Ricketts («Les deux sirventes de Peire de Bussignac (PC 332, 1 et 2): édition critique, traduction et notes», p. 927-940); S. Guida («Per il disvelamento del *senhal Ric de joi* in Gaucelm Faidit», p. 543-559); F. S. Annunziata, P. di Luca i M. Grimaldi («L'*Italia dei Trovatori*: per un nuovo repertorio delle poesie occitane relative alla storia d'Italia», p. 443-543); W. D. Paden («Le mariage d'amour au temps des troubadours: témoignages visuels», p. 583-592); A. Rieger («Contre la désérotisation de la *fin' amor*—plaidoyer pour une nouvelle approche interdisciplinaire: l'érotique nocturne des troubadours», p. 603-613); A. Schippers («L'amour en Occitanie et en Espagne à la lumière des traités d'amour en arabe, latin et roman», p. 641-648); R. Rosensteins («Jaufre Rudel entre mouvance et téléphone arabe: "un texte en train de se faire" se défait, de Nostredame à Mrs Thrale (1575-1801)», p. 629-640) i L. Gatti («Il trovatore al Bois de Boulogne: la fortuna ottocentesca di Arnaut Catalan», p. 515-527).

Tres comunicacions tracten aspectes lingüístics i retòrics de la poesia dels trobadors: C. Chaillou («Rythme et prosodie dans les chansons de troubadours: "des temps nouveaux, de nouvelles perspectives"», p. 493-503); D. Billy («Les *rims derivatus* des troubadours: approche typologique», p. 455-466) i E. Calìo («Personificazione, metafora e prosopopea nella lirica trobadorica», p. 467-476).

Esmentarem, finalment, quatre comunicacions que tracten també sobre la literatura medieval: F. Carapezza («Un problema de critica testuale nel *Versus Sancte Marie* limosino (BnF, lat. 1139, c. 49r-50r)», p. 477-491); W. Pfeffer («Canes virumque cano: *Blandin de Cornoalha*», p. 593-601); N. Seto («"Bela domna ab fresca color": misogynie occitane dans le *Secret des secrets*», p. 649-659) i P. Rinoldi («Deux traductions occitanes du xve siècle (*Dits des philosophes, Livre de bonnes moeurs*)», p. 615-627).

Sis comunicacions estudien la literatura moderna i la Renaixença: X. Bach i P.-J. Bernard («Una altra polifonia: Provença, sègles xvii e xviii», p. 849-858); J.-F. Courouau («Une défense des Juifs en provençal (xviiie siècle)?», p. 677-689); J. Ginestet («*Fablos, fablo, fablas, faulas...* du xixe siècle: traductions, imitations, traspositions, créations», p. 735-749); A. Mellado («Las escritoras del renacimiento

to literario occitano del siglo XIX: *recobrança de poetessas per una memòria colectiva*», p. 769-778); M.-J. Verny («Tornar legir *Vido d'enfant* de Batista Bonnet (1894)», p. 811-823); i B. Assié Ph. Martel i M.-J. Verny («Projet *Vidas*: pour un dictionnaire biographique de la renaissance occitane (XIXe-XXIe siècles)», p. 899-902).

Pel que fa a la literatura contemporània, a més de la conferència plenària de J.-I. Casanòva («Mirau de l'escritura e escritura dau mirau: la literatura occitana de uei», p. 39-48), podem llegir set comunicacions més. R. Blin («Maria Girard (1872-1960): una reina del feminisme reivindicat dins *Féminisme et tradition* <1919>», p. 859-867); J.-C. Forêt («Joan Bodon e Robèrt Lafont: l'eroisme problematic», p. 711-723); M.-C. Rixte («Omenatge a Robèrt Lafont: genèsi d'una revirada», p. 941-943); R. Gasiglia («Lecture des *Quatre Sèt* (*Carré de sept*) de Charles Galtier», p. 725-733); S. Javaloyès («Elena “de Bernat Manciet”, la soledat d'ua hemna o l'absència au mond...», p. 751-760); O. Pasquetti («“Joan-Luc Sauvaigo”: un beatnik de Nice», p. 779-788); N. Sant-Martin («*Parle d'un país mòrt...*: la langue et le pays dans l'oeuvre poétique de Marcelle Despastre», p. 789-799). I hem d'esmentar finalment el treball d'O. Daillut («Un projecte original: Eraldica occitana», p. 903-910).

Els occitanòfils ens podem considerar ben satisfets per esta nova i valuosa contribució que ens oferix l'AIEO i hem de mostrar el nostre agraïment sincer a l'equip organitzador de l'onzé congrés, especialment al treball magnífic que han dut a terme els editors, A. Carrera i I. Grifoll, i a les institucions que han fet possible l'edició d'una obra d'una magnitud científica tan considerable com la que hem tingut l'honor de ressenyar ací.

Jordi COLOMINA
Universitat d'Alacant

COROMINES, Joan (2016): *Llibreta de Camp XXV de l'Onomasticon Cataloniae. Enquestes toponomàstiques i dialectals realitzades a la Catalunya del Nord (1959-1960)*. Edició i estudi lingüístic a cura de Philip D. Rasico. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans; «Biblioteca Filològica», LXXIX, 471 p.

En aquest volum Philip D. Rasico retranscriu, edita i estudia la llibreta de camp número XXV de Joan Coromines, un manuscrit que conté les enquestes que va realitzar entre el 20 de juliol de 1959 i el 27 de juliol de 1960 a quaranta-sis municipis del Rosselló i del Vallespir i a tres de l'Alt Conflent.

Philip D. Rasico és un reconegut especialista en onomàstica i gramàtica històrica catalanes, que, com és prou ben sabut, va col·laborar durant anys amb Joan Coromines. I malgrat que parteix d'aquest coneixement personal de Coromines, de la seva obra i del seu sistema de treball, tan peculiar i característic, no podem deixar de remarcar el mèrit i la complexitat de la tasca que Rasico porta a terme en aquest llibre, que va més enllà de la seva respectada autoritat a l'hora d'analitzar la informació toponímica i lingüística, ja que s'enfronta de manera brillant a les dificultats d'interpretació d'un material molt especial i personal, davant del qual demostra una perícia que depassa l'onomàstica i la lingüística històrica i s'endinsa en els complicats viaransys de la filologia i la interpretació textual, en aquest cas, gairebé propers a l'hermenèutica.

L'edició de la *Llibreta de Camp XXV de l'Onomasticon Cataloniae* consta d'una *Introducció* sintètica (p. 11-15) i de l'estudi de les enquestes (*Enquestes de l'Onomasticon Cataloniae: transcripció, relació toponomàstica i estudi lingüístic*, p. 23-395), que es completen amb la reproducció fotogràfica de quatre pàgines de la llibreta (les pàgines 121, 128, 176 i 196 de l'original), la llista d'abreviatures i un índex toponomàstic ordenat a partir del nom dels municipis (p. 403-471).

La «Introducció» és en realitat un estudi, concís, que conté una informació molt valuosa sobre la història i les característiques de les llibretes de camp de Coromines, un tema que sempre ha restat cobert per una boirina de misteri, perquè, com assenyala Rasico, «A diferència de les excursions de Coromines, es coneixen relativament pocs detalls respecte de les LICamp [llibretes de camp]» (p. 11). De manera similar,